

АНАЛІЗ ЕПІЗООТИЧНОЇ СИТУАЦІЇ ЩОДО ХВОРОБ ПРІСНОВОДНОЇ РИБИ ЗАРАЗНОЇ ЕТІОЛОГІЇ В МЕЖАХ УКРАЇНИ

Р.В. Петров к.вет.н., доцент, Сумський національний аграрний університет

В даній статті наведений аналіз епізоотичної ситуації щодо заразних хвороб прісноводної риби на території України. Дана порівняльна оцінка за 2010-2011 рік кількості надісланих в лабораторії ветеринарної медицини проб на іхтіопатологічні дослідження, наведені дані стосовно кількості та профілю роботи рибицьких господарств на території України.

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими та практичними завданнями. На сьогоднішній день однією з галузей сільського господарства, що інтенсивно розвивається є рибицтво. Риба та рибні продукти за своєю харчовою цінністю, в тому числі за калорійністю не поступаються м'ясу свійських тварин, а за окремими компонентами, наприклад, по вмісту ненасичених жирних кислот, навіть перевищують його [1, 2]. На заваді розвитку рибицтва стоять хвороби заразної етіології, що при виникненні можуть дуже швидко розповсюджуватися, охоплюючи велику кількість риби і наносячи великі збитки, які будуть складатися з загибелі риби, недоотримання приростів маси тіла, погіршення якості, зниження калорійності м'яса риби, погіршення товарного вигляду риби [3, 4]. Контроль за станом і розвитком епізоотичної ситуації щодо хвороб прісноводної риби заразної етіології – це одне з головних завдань ветеринарної медицини [5].

Аналіз останніх досліджень та публікацій в яких започатковано розв'язання даної проблеми. У зв'язку з постановою Кабінету міністрів України "Про визначення єдиного органу з питань контролю за якістю рибної продукції, що експортується, гармонізацією законодавчої бази до вимог ЄС з метою поліпшення роботи по профілактиці, діагностиці та боротьбі з хворобами риб" Департамент ветеринарної медицини України затвердив перелік хворих риб та інших водних живих ресурсів, на які необхідно проводити дослідження.

Класифікація заразних хвороб риб:

- **вірусні:** весняна вірусна хвороба (ВВХ) коропових, вірусна геморагічна септицемія форелі (ВГС), інфекційний некроз гемопоетичної тканини (ІН), інфекційний некроз підшлункової залози (ІР), віспа коропів, запалення плавального міхура (ЗПМ);
- **бактеріальні:** аеромоноз коропів, псевдомоноз, аеромоноз (фурункулез) лососевих, ієрсиніоз, флексібактеріоз, вібріоз, дерматит.
- **мікозні:** бранхіомікоз, сапролегніоз, глибокий мікоз плавального міхура.
- **паразитарні:** ботріоцефальоз, діфілоботріоз, каріофільоз, кавіоз, лігульоз, дактілогіроз, гіродактильоз, опісторхоз, диплостомоз, постодиплостомоз, іхтіофтіріоз, тріходініоз, хілодонельоз, апіозомоз, аргульоз, лернеоз, сінергазільоз, фі-

лометроїдоз

Державний моніторинг за хворобами риб в Україні здійснюється зональними лабораторіями: Хмельницькою, Керченською та Центральною державною лабораторією ветеринарної медицини у відповідності до наказу Державного департаменту ветеринарної медицини Міністерства аграрної політики України від 4 червня 2004 року № 67, зареєстрованого в Міністерстві юстиції України 18 червня 2004 р. за № 744/9343 [7], дані лабораторії керуються відповідними положеннями, Конституцією України, іншими законами України, актами Президента України, Кабінету Міністрів України, Міністерства аграрної політики України, Державного комітету України з питань технічного регулювання та споживчої політики, Державної ветеринарної та фітосанітарної служби України, Державного науково-дослідного інституту з лабораторної діагностики і ветеринарно-санітарної експертизи (ДНДІЛДВСЕ) [8].

Постановка завдання. Проаналізувати епізоотичний стан щодо хвороб прісноводної риби на території України та визначити найбільш перспективний напрямок роботи.

Виклад основного матеріалу досліджень. Для проведення статистичного аналізу в розрізі бактеріальних, вірусних та паразитарних захворювань прісноводної риби, нами були проаналізовані дані отримані з Державної ветеринарної та фітосанітарної служби України.

Ветеринарне обслуговування рибицьких господарств та рибпромислових водоймищ України проводять фахівці двох зональних лабораторій: Хмельницької зональної спеціалізованої державної лабораторії ветеринарної медицини з хвороб прісноводних риб і інших гідробіонтів, в зону обслуговування якої входить 10 областей (Вінницька, Волинська, Житомирська, Закарпатська, Рівненська, Львівська, Івано-Франківська, Тернопільська, Хмельницька, Чернівецька); та зональної спеціалізованої державної лабораторії ветеринарної медицини з хвороб риб і інших гідробіонтів (м. Керч в зону обслуговування якої входить Азово-Чорноморський басейн), лікарі ветмедицини – іхтіопатологи 8 (Дніпропетровська, Миколаївська, Одеська, Полтавська, Харківська, Херсонська, Хмельницька і Чернігівська) відділів діагностики та боротьби з хворобами риб, а також лікарі ветмедицини – іхтіопатологи в інших обласних (регіональних) державних лабораторіях

ветеринарної медицини, які знаходяться в штаті відділів: ветеринарно-санітарної експертизи, паразитологічних або епізоотологічних. Крім спеціалістів обласних державних лабораторій ветеринарної медицини, ветеринарне обслуговування рибницьких господарств і рибопромислових водоймищ здійснюють 6 міжрайонних (зональних) спеціалізованих дільниць по хворобах риб: Дніп-

ропетровська (Дніпропетровська область), Лєтичівська і Кам'янець – Подільська (Хмельницька область), Черкаська (Черкаська область), Біляївська і Кілійська (Одеська область) іхтіопатологи виробничих лабораторій акціонерних товариств та об'єднань і спеціалісти ветмедицини державної районної мережі.

Таблиця 1. - Дослідження прісноводної риби по Україні за 2010 рік

№ п/п	Найменування хвороби	К-ть матеріалів	Патанатомія	Мікроскопія	Бактеріологія	ІФА	Хімія	Копрологія	Отрим. позит. результат
Бактеріальні хвороби									
1.	Псевдомоноз	2880	2880	2880	2880				0
2.	Аеромоноз	6818	6818	6818	6818				5
3.	Сальмонельоз	424	424	424	424				0
	Всього:	10122	10122	10122	10122				5
Мікологічні хвороби									
1.	Бранхіомікоз	3282	12	7903	316				12
2.	Сапролегніоз	212	0	5277	322				28
	Всього:	3494	12	13180	638				40
Вірусні хвороби									
1.	Весняна віремія коропа	2282	2276	465		384			0
2.	Вірусна геморагічна септицемія	50	50	50		96			0
3.	Вірусний бранхіонекроз	50	0	50		0			0
4.	Виразкова хвороба	3289	1644	1856		0			0
	Всього:	5671	3970	2421		480			0
Гельмінтози									
Цестодози									
1.	Ботріоцефальоз	26980	27595	15268				5282	36
2.	Діфілоботріоз	6202	3123	6934					2
3.	Каріофільоз	6988	8955	2476					38
4.	Кавіоз	1441	1564	2951				100	78
5.	Лігульоз	2733	5850	4353					52
	Всього:	44344	47087	31982				5382	206
Моногенідози									
1.	Дактілогіроз	9276	9095	25039					258
2.	Гіродактильоз	9045	4637	21844					133
	Всього:	18321	13732	46883					391
Трематодози									
1.	Опісторхоз	19471	7512	23768					37
2.	Диплостомоз	12680	5122	18068					420
3.	Постодіплостомоз	7981	9183	5820					69
	Всього:	40132	21817	47656					526
Нематодози									
1.	Філометроїдоз	13380	15668	16292					51
	Всього:	13380	15668	16292					51
Протозоози									
1.	Іхтіофтіріоз	13099	171	19229					96
2.	Тріходініоз	24773	171	30914					333
3.	Хілодонельоз	5116	151	9027					46
4.	Апіозомоз	4814	16	6104					108
5.	Костіоз	2275	16	4684					51
	Всього:	50077	525	69958					634
Арахно-ентомози									
1.	Аргульоз	10333	3154	12299					55
2.	Лернеоз	12515	3109	9957					222
3.	Сінергазільоз	369	34	1673					13
4.	Ергазильоз	60	1426	571					3
	Всього:	23277	7723	24500					293
	Всього досліджень	208818	120656	262994	21520	480		5382	2146

Таблиця 2. - Дослідження прісноводної риби по Україні за 2011 рік

№ п/п	Найменування хвороби	К-ть матеріалів	Патанатомія	Мікроскопія	Бактеріологія	ІФА	Хімія	Копрологія	Отрим. позит. результат
Бактеріальні хвороби									
1.	Псевдомоноз	9599	5966	9544	5311				0
2.	Аеромоноз	17723	14021	9805	5428				10
3.	Сальмонельоз	1030	1030	1030	724				0
	Всього:	28352	21017	20379	11463				10
Мікологічні хвороби									
1.	Бранхіомікоз	10061	5358	10146	2104				33
2.	Сапролегніоз	7291	1507	7971	1783				22
	Всього:	17352	6865	18117	3887				55
Вірусні хвороби									
1.	Весняна віремія коропа	4498	4498	683		683			0
2.	Вірусна геморагічна септицемія	96	96	96		96			0
3.	Вірусний бранхіонекроз	11	11	0		0			0
4.	Виразкова хвороба	1084	1084	237		0			0
	Всього:	5689	5689	1016		779			0
Гельмінтози									
Цестодози									
1.	Ботріоцефальоз	32599	30725	17058				5156	26
2.	Діфілоботріоз	6494	5108	8853				0	0
3.	Каріофільоз	10901	15119	7246				0	90
4.	Кавіоз	4437	8112	5353				0	56
5.	Лігульоз	18575	23798	4803				0	82
	Всього:	73006	82862	43313				5156	254
Моногенідози									
1.	Дактілігіроз	10129	1824	17025					174
2.	Гіродактильоз	20537	3548	27475					157
	Всього:	30666	5372	44500					331
Трематодози									
1.	Опісторхоз	23850	10278	29195				6	0
2.	Диплостомоз	16015	7041	22682					590
3.	Постодиплостомоз	11739	9856	15924					144
	Всього:	51604	27175	67801				6	734
Нематодози									
1.	Філометроїдоз	27032	27004	21674					85
	Всього:	27032	27004	21674					85
Протозоози									
1.	Іхтіофтіріоз	19545	1606	30195					49
2.	Тріходініоз	26387	0	31387					353
3.	Хілодонельоз	9261	0	14021					30
4.	Апіозомоз	4694	490	7795					100
	Всього:	59887	2096	83398					532
Арахно-ентомози									
1.	Аргульоз	15243	5487	23827					102
2.	Лернеоз	20740	3481	22316					232
3.	Сінергазільоз	2526	732	2781					12
	Всього:	38509	9700	48924					346
	Всього досліджень	332097	187780	349122	15350	779		5162	2347

За 2010 та 2011 рік в державні лабораторії ветеринарної медицини України надійшло по іхтіопатології 540915 (208818 та 332097 відповідно) різних матеріалів, отримано 4493 позитивних результати. Більшість іхтіопатологічних досліджень проводились мікроскопічно - 62,3% та патанатомічно - 30,5%.

В 2010 році при дослідженні на бактеріальні захворювання риби з 10122 надісланих проб отримано 5 позитивних результатів, на вірусні хвороби з 5671 проб – позитивних результатів не отримано, на грибкові захворювання з 3494 проб – позитивно 40, на гельмінтози риб з 44344 проб – позитивно 206, на протозоози з 13380 проб - позитивно 634, на арахно-ентомози з 23277 проб – позитивно 293.

В 2011 році з 11463 надісланих проб для дослідження на бактеріальні хвороби прісноводної риби в 10 випадках були отримані позитивні результати – був поставлений діагноз аеромоноз коропів. При дослідженні на вірусні хвороби з 5689 проб жодної позитивної не виявлено, а грибкових захворювань з 17352 проб 55 виявлено позитивними. З гельмінтоз них захворювань діагноз лабораторно був підтверджений в 254 випадках з 73006 проб. З протозоозів позитивними виявились 532 проби з 59887, а арахно-ентомози 346 з 38509 випадків.

На ветеринарному обслуговуванні в Україні знаходяться 4038 рибних господарств, в яких вирощується риба, а також 1072 рибпромислових водоймищ, в яких проводяться акліматизаційні

роботи та промисловий вилов риби. З метою збільшення рибних запасів, щорічно, в них запускаються десятки мільйонів штук товстолобика, короп та карася.

Площа ставкових рибних господарств становить понад 200 тис. га., площа рибопромислових водоймищ – понад 1,5 млн. га., лиманні господарства – 3,7 тис. га.

Вирощуванням і виловом риби у внутрішніх водоймищах України займаються:

36 суб'єктів плеємінної справи, які мають статус племзаводів та племрепродукторів,

55 відкритих акціонерних товариств, закритих акціонерних товариств та товариств з обмеженою відповідальністю, які ввійшли в об'єднання рибницьких господарств внутрішніх водойм України "Укррибгосп", 17 рибоводно-меліоративних станцій (асоціація РМС), 58 відкритих акціонерних товариств, закритих акціонерних товариств, товариств з обмеженою відповідальністю та приватних підприємств (Укррибспілка), а також близько сотні міжгосподарських підприємств по виробництву риби.

Основними об'єктами ставкового рибництва на Україні є: короп, сазано-коропові гібриди, білий і строкатий товстолобик, білий амур, каналний сом та форель.

Основними об'єктами промислового лову, який проводиться на внутрішніх прісноводних водоймах України є: судак, щука, лящ, плотва, густера, окунь, сом, чехонь та ін. Вилов даних видів риби проводиться згідно квот виданих державними інспекціями по охороні, відтворенню водних живих ресурсів і регулювання рибальства.

Залишається напруженою епізоотична ситуація по опісторхозу. Стаціонарно неблагополучними є 6 пунктів зареєстрованих в Чернігівській та Полтавській областях. В названих областях відмічається захворювання котів і собак опісторхозом, а епідеміологічна служба реєструє дане захворювання у людей крім зазначених областей і в Кіровоградській, Черкаській та інших областях. Поширенню захворювання серед людей сприяє масовий любительський лов риби в малих річках, які не мають промислового значення та безконтрольна реалізація свіжої, в'яленої і копченої риби домашнього виготовлення на стихійних ринках та вздовж автотрас, де відсутній ветеринарно-санітарний контроль.

В зв'язку з високою вартістю комбікормів більшість рибогосподарств не мають можливості займатись інтенсивним веденням рибництва і

риба вирощується при малих щільностях посадки за рахунок природного корму водоймищ. Тому багато господарств перейшли на вирощування риби з трьох – п'ятирічним циклом, тому що риба не встигає набрати товарної маси за два роки як це передбачено при інтенсивній технології ведення рибництва.

Інтенсивною формою ведення рибництва в основному працюють повносистемні господарства – це високорентабельні господарства, де рибопродуктивність досягає 20 ц/га, для не повносистемних господарств цей показник складає 1-5 ц/га. Нагульні і виростні стави в повносистемних господарствах спускні, після випуску води та облову ставів їх розчищають і поглиблюють меліоративні канали. Дно виростних ставків боронують, а в місцях де ложе недостатньо просихає – обробляють хлорним вапном з метою знищення збудників інфекційних та інвазійних захворювань.

Низька щільність посадки риби в ставках та мала кількість міжобласних і міждержавних перевезень зарибку, допомагають утримувати епізоотичний стан по інфекційним захворюванням стабільним.

Залишаються перехідними з минулих років неблагополучні пункти по ботріоцефальозу (залишилося 6 пунктів) та філометроїдозу (залишилося – 11 пунктів).

З лікувально-профілактичною метою в господарствах застосовували фуразолідон, біовіт, Дон-1, кормовий біоміцин, ніфімітін, біоспорін і кормогризин - проти інфекційних захворювань. Барвники, марганцево-кислий калій, негашене вапно, аміачну воду та 5%-й розчин кухонної солі - проти ектопаразитів. Фенодек, риболік, фенасал, левомізол, ЛКР-2, люпин, і ципріноцистін – проти ендопаразитів.

Висновки:

1. Кількість матеріалів, що надіслані на іхтіопатологічні дослідження зросла на 37,12 % в 2011 році порівняно з 2010 роком.

2. Найбільший відсоток (97,3 %) позитивних результатів іхтіопатологічних досліджень займають хвороби інвазійної етіології. Більшість іхтіопатологічних досліджень проводились мікроскопічно - 62,3% та патанатомічно - 30,5%.

Перспективи подальших досліджень. Подальші дослідження будуть спрямовані на удосконалення діагностики, лікування, профілактики хвороб риби інвазійної етіології та удосконалення методів ветеринарно-санітарної експертизи риби та рибопродукції.

Список використаної літератури:

1. Давидов О.М. Основи ветеринарно-санітарного контролю в рибництві: Посібник / Давидов О.М., Темниханов Ю.Д. – Київ: Фірма "ІНКОО", 2004. – 144 с.
2. Давыдов О.Н. Болезни пресноводных рыб / О.Н. Давыдов, Ю.Д. Темниханов. – К.: "Ветинформ", 2003. – 544 с.
3. Збожинська О.В. Аналіз епізоотичної ситуації в рибопромислових водоймах Рівненської та Хмельницької областей // Матер. Міжнар. наук.-практ. конф. молод. вчених, аспірантів та докторантів

(15-16 травня 2008 р.). – Біла Церква, 2008. – С. 40-41.

4. Касянчук В.В. Сучасні міжнародні вимоги щодо безпеки харчових продуктів / В.В. Касянчук // Ветеринарна медицина України. – 2000 – № 5. – С. 18.

5. Микитюк П. Гігієнічні основи виробництва якісної рибопродукції в сучасних екологічних умовах / Петро Микитюк, Петро Нікітін // Ветеринарна медицина України. – 1999. – № 9. – С. 31-32.

6. Обов'язковий мінімальний перелік досліджень сировини, продукції тваринного та рослинного походження, комбікормової сировини, комбікормів, вітамінних препаратів та ін., які слід проводити в державних лабораторіях ветеринарної медицини і за результатами яких видається ветеринарне свідоцтво (Ф-2). – К., 2004. – С. 29-30. – (Нормативні директивні правові документи).

7. Положення про зональну спеціалізовану державну лабораторію ветеринарної медицини з хвороб прісноводних риб і інших гідробіонтів, затв. наказом Державного департаменту ветеринарної медицини від 4 червня 2004 р. № 67 та за реєстр., у Мінюсті 18.06.2004 за № 744/9343.

8. Про рибу, інші водні живі ресурси та харчову продукцію з них / Закон України – від 06.07.2010, ВВР, 2010, N 46, ст.540

В данной статье приведен анализ эпизоотической ситуации относительно заразных болезней пресноводной рыбы на территории Украины. Дана сравнительная оценка за 2010-2011 год количества посланных в лабораторию ветеринарной медицины проб на ихтиопатологические исследования, приведены данные относительно количества и профиля работы рыбоводческих хозяйств на территории Украины.

In this article the analysis of epizootic situation is resulted in relation to the communicable diseases of freshwater fish on territories of Ukraine. A comparative estimation is given for 2010-2011 year of amount sent in the laboratory of veterinary medicine of tests on the fishpathology researches resulted given in relation to an amount and type of work of fish-farmings economies on territories of Ukraine.

Дата надходження в редакцію: 23.03.12 р.

Рецензент: д.вет.н., професор Фотіна Т.І.

УДК 619.616-635.5

МОНІТОРИНГОВІ ДОСЛІДЖЕННЯ БАКТЕРІОЗІВ У СВИНАРСЬКИХ ГОСПОДАРСТВАХ СУМСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Л.В. Нагорна, к.вет.н, Сумський національний аграрний університет

О.В. Фотін, к.вет.н., Сумський національний аграрний університет

І.В. Гапонов, Сумський національний аграрний університет

Н.В. Максименко, Сумський національний аграрний університет

У статті наведено результати досліджень щодо визначення основних асоціацій умовно-патогенних мікроорганізмів серед поголів'я тварин різних технологічних напрямів в свинарських господарствах Сумської області. Встановлено, що найпоширенішими були наступні збудники: E.coli, Salmonella spp., S. aureus, Streptococcus spp. Доведено також, що у різних статеві-вікових груп тварин виділена мікрофлора була подібною за видовим складом.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Сучасне свинарство – це високорозвинена галузь тваринництва з величезним виробничим потенціалом. На сучасному етапі розвитку галузь свинарства набула інтенсивного розвитку [1-3].

Загальносвітовою тенденцією є зростання заготівлі свинини; в загальних заготівлях м'яса на неї припадає 35-50 %. Від однієї свиноматки можна отримати 18-20 і навіть 25-30 поросят на рік, виростивши яких при інтенсивній відгодівлі, можна отримати 1,8-3,0 тонни свинини з мінімальними витратами праці і кормів [1, 4].

Не дивлячись на те, що за даними Держкомстату станом на 1.01.12 р. поголів'я свиней в Україні, в порівнянні з 1.01.11 р., скоротилося на 6,1% до 7478,7 тис. голів, протягом попередніх років відбувалося інтенсивне нарощування пого-

лів'я в господарствах усіх форм власності [1].

Підприємства-виробники свинини намагаються отримати максимально рентабельну свинину, вирощуючи свиней з гарним генетичним потенціалом, покращуючи та вдосконалюючи технологічні умови вирощування тварин, використовуючи ефективні системи ветеринарно-санітарних заходів, спрямовані на недопущення та найшвидшу локалізацію бактеріальних та вірусних патогенів [4-7]. Дотримання даних факторів сприяє зниженню собівартості свинини, особливо за інтенсивних технологій вирощування свиней [5, 8].

Основний предмет тваринництва, як сфери екології та сільськогосподарського виробництва – тварини, а головна економічна характеристика цього об'єкту – продуктивність, яка повною мірою залежить від здоров'я тварин. Концентрація по-